

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կէս տարվան 6 ռուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ Է Ֆ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լիզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տ է Լ Է Ֆ օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԿԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսացիները իրենց առջին առէք.—նեմ-
բին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մատենագրութիւն. Նամակ
Արաքսաբերդի. Նամակ Արաքսաբերդի. Ներ-
քին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ձի-
նական գործեր. Նամակ Պարսկաստանից. Նա-
մակ Շվեյցարիայից. Արտաքին լուրեր.—Հե-
րԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱ-
ՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Քէյլան:

ԹԻՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋՆ ԱՌԷՔ

Երևանում և Շուշում, ինչպէս յայտնի
է մեր ընթերցողներին, ներկայումս որոշ-
վում է թեմական դպրոցների հոգաբար-
ձական կազմի հարցը: Երևանում վերջա-
ցել են ընտրողական բոլոր գործողութիւն-
ները, Շուշում նրանք դեռ նոր են սկսվել:
Երևանում հասարակութիւնը ջերմ և ե-
ռանդուն կերպով վերաբերվեց նրան առա-
ջադրած գործին և կարճ միջոցում ան-
ցաւ բոլորեց ընտրողական ամբողջ շրջանը,
իսկ Շուշում անուշ և անտարբերութիւն
է ցոյց տալիս դէպի ընտրութիւնները:
Վերջին տարիների մի շարք խառնակու-
թիւնները յուսահատեցրին ժողովրդա-
կաններին և այդ զգացմունքը կապ-
ված վաղեմի անտարբերութեան հետ, ա-
ռաջ բերեց մի տխուր դրութիւն, որ ժո-
ղովրդը չէ փտահանում գնալ ընտր-
ողական ժողովներին:

Այնպէս ընտրողական գործողութիւն-
ները կը սկսվին Թիֆլիսում, որտեղ նրանք
տեղի են ունենում աւելի ընդարձակ չա-
փով, քան Երևանում և Շուշում: Ընտ-
րողական գործի մէջ ծագող թիւրիմա-
ցութիւնները և անպատեհութիւնները
առանձին դժուարութիւններ չը յարու-
ցին Երևանում և Շուշում: Այնտեղ ընտ-
րողական շրջանները սակաւ պահանջող:
Այդ կող-
մից Թիֆլիսը ուրիշ պայմանների մէջ է.
պատգամաւորական ընտրութիւնները կա-
տարվում են քանակաբար շրջաններում, եկե-
ղեցիների թուի համեմատ, և ծխականները
իրանց իրաւունքների վերաբերութեամբ
խառնապահանջ են:

Անհրաժեշտ է աչքի առաջ ունենալ մի
հանգամանք: Միակն ժողովների ընտ-
րութիւնների ժամանակ նախ և առաջ
հարց է ծագում ընտրողների իրաւունք-
ների մասին: Յուշակը կարգաւոր ժամա-
նակ պարզվում է, որ այս և այն անձը,
որ վաղուց ծխական է և պէտք է վայելի
իրան վերապահված իրաւունքները, չէ

մուծված ցուցակի մէջ, ուստի և պար-
տաւոր է թողնել ժողովը: Դա շատ մեծ
անարդարութիւն է և մի և նոյն ժա-
մանակ անձնական տեսակետից անյար-
մար: Քահանաները, որոնք ներկա-
յումս կազմում են իրանց ցուցակները,
կարող են կամայ և ակամայ չը մոցնել
ծխականների անունները իրանց ցուցակ-
ների մէջ: Քահանաներից շատերը, օրի-
նակ, չեն ցանկանում ցոյց տալ, որ նրանք
շատ ծխականներ ունեն և ստանում են
բաւականաչափ եկամուտ, ուստի և ցու-
ցակները կազմում են համառոտ:

Որպէս զի ծխականների իրաւունքների
վերաբերութեամբ խնդիրներ և տարա-
կուսանքներ չը ծագեն ապագայում, նպա-
տակաբար կը լինէր, որ հոգեւոր իշ-
խանութիւնը այժմեանից իսկ յայտարա-
րութեամբ դիմէր ծխականներին, հրաւի-
րելով, որ իւրաքանչիւր ոք ծանօթանայ
ցուցակի հետ և եթէ նա չէ մտել ցուցա-
կի մէջ, հոգ տանէ այդ մասին, ծանու-
ցանելով ծխական քահանային մինչև մի
որոշ ժամանակամիջոց, օրինակ, մինչև
սեպտեմբերի 1-ը: Լաւ կը լինէր, եթէ
ծխականների ցուցակները մշտապէս զբա-
ղէին եկեղեցիներում՝ կայքում պատերին,
և երէցփոքներին մօտ:

Այդ մի կողմից: Իսկ միւս կողմից ան-
հրաժեշտ է, որ ընտրութեան եղանակի
վերաբերել հիմնական կանոնները յայտն-
վէին հրապարակօրէն, որպէս զի ապագայ
ընտրողները նախօրոք ծանօթ լինէին նը-
րանց հետ և այդպիսով անտեղի թիւրիմա-
ցութիւնների և տարակուսանքների առաջն
առնված լինէր:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ն

Հայկունի—Այս ցիւրը քարին կպաւ, (ըրաւ-
տիքական պատկերներ չորս ուրարտական և վեց
պատկերով). 235 էր. գինը 1 ռուբլի, Բագր. 1899:

Շատերը կարծում են, թէ բաւական է գրել
հարիւր կամ երկու հարիւր երես խօսակցու-
թիւններ, բաժանել այդ խօսակցութիւնները
արարուածների ու տեսարանների, որպէս զի
դուրս գալ մի ողբերգութիւն, դրամա կամ
կատակերգութիւն:

Այդպիսիների թիւն է պատկանում և պ.
Հայկունի: Նրա զգրամատիքական պատկերնե-
րի մէջ չը կայ չարժանի, չը կայ գործողու-
թիւն, մի բան որ ամենաբաւական և ամենաան-
հրաժեշտ պայմանն է դրամատիկական գրուած-
քի համար:

անձակ թողված վարկահողեր:
Այդ ինչ գիւղերը փայլում են ուսումնա-
բանների եւ եկեղեցիների բացակայութեամբ:
Աստուծու տուած չայք, ժէ, ճէ, ուսն էլ սո-
վորեցող չը կայ այդտեղ: Վերին աստիճանի
ագիտութիւն և անտիսպալաչտութիւն է տի-
րում այդ խեղճ հայերի մէջ: Նրանք ունեն մի-
այն երկու քահանայ, այն էլ ինչպէս քահա-
նայ. մէկը պարապում է հմայութեամբ, իսկ
միւսի բան ու փնջակն է խառնել ու խառ-
նըտորել: Շնորհիւ այդ տէրութիւն, վէճեր և
կոխներ վերջ չունեն այդտեղ:

Քէյլանի հայերի ունեն լեռնաբնակ ժողո-
վուրդներին յատուկ լաւ յատկութիւններ ու
պատկանութիւններ: Նրանք Պարսկաստանի
միւս հայերից անհամեմատ բարձր են իրանց
անվեհերութեամբ: Գրեթէ չը կայ մի ընտա-
նիք, որ ինքնապաշտպանութեան համար չու-
նենայ մի կամ երկու նորազոյն սիստեմի հրա-
ցան: Քէյլանցիները գիտէ և գործ անել իր
գէնքը, երբ հարկը այդ պահանջում է: Շատ
անգամ փորձը ցոյց է տուել, որ քիւրդ հրո-
սակալները ստիպված են եղել փախուստ տալ
անկրկիւղ քէյլանցիների առաջ: Կառավարու-
թեան թողութեամբ այդ հայերը քարուքանդ
են արել Բաշաւ և Դուլէն անունով քրդա-

Ինչ վերաբերում է գրուածքի գաղափարին,
նրանից տիրացուական հոտ է փչում: Գրուած-
քի իղէպական տիպերից մէկը, ախիկն Մա-
րիամ, աչքան փարիսեցի է, որ ամօթ է հա-
մարում ամուսնու հետ համբուրվել, որովհետեւ
«Այնտեղ, մեր աչքի առաջ, մի անգին ըն-
տանիք գրեթէ սովածաւ և ցրտահար է լի
նում»:

Գրուածքի ոճը տափակ է և տեղտեղ դեհ-
կական (անվերջ «Աղլի, չոռ»-եր, «դահրա»,
«ով որ համբերէ, վերջում սպանող կուտէ»,
«սպանող, մըսպանող» և այլն), բայց լի բուն
ժողովրդական գեղեցիկ դարձածքներով, ա-
սացուածներով ու բառերով, որոնք սակայն
մեծ ժաւամբ անտեղի են գործածված, անսե-
ղի ոչ արամաբանական, այլ հոգեբանական
տեսակետից, ըսական մարդիկ թէ կեանքում,
թէ գրականութեան մէջ խօսում են իրանց
մտքերն ու զգացմունքները արտայայտելու հա-
մար, եւ ոչ թէ անպատեհաւ այս կամ այն ա-
ռաձը, այս կամ այն բառը գործածելու համար:

II

Ուսում—Չոք ու գաւառական. թարգմ. ուսու-
նէից. հրատարակութիւն Թ. Հ. հրատ. Ընկերութեան,
56 էրես, գինը 5 կոպ., Թիֆլիս 1900:

«Ողջով դատաստան» սիրուն պատմութե-
ն է, գրված անարուեստ, բայց գեղարուեստօրէն:
Թարգմանութիւնը վատ չէ, եթէ չը հաշուենք
մի քանի ուսանարանութիւններ (զգրադուած
դէմքով).—«Կարկը, քսան տարի է՝ դրամարկ-
դի մօտ է եղել—прѣ расцѣ, եւ այլն»:

III

Վաղեք—Առաւել եւ բնական պատմութիւ-
նից, (Նուր մանուկներին), թարգմ. ուսու-
նէից, 29 էր. գինը 12 կոպ., Թիֆլիս 1900:

Ո՞ր գրողն է ասել, թէ երեխաների համար
գրելիս, չը պէտք է աշխատել երեխաների հա-
մար գրել ինչ լաւ կը լինէր, որ մանկական
գրքերի հեղինակները շուտ շուտ յիշէին այդ
խորհմանտ պարագայը:
Վաղեքի «Առաւել» մէջ շատ հետաքրքա-
կան տեղեկութիւններ կան զանազան կենդա-
նիների մասին, բայց շատ է նկատվում, որ նը-
րանք գրված են երեխաների համար: Երեխա-
ներին հաց տալիս, կարելի է փոքրիկ ու փա-
փուկ կտորներ ընտրել, բայց կարեւորութիւն
չը կայ ծանկ ու այնպէս դնել բերանները:
Երեխաների ատամները պէտք է սովորեցնել
անծամել հաց ուտելու:

Մեր կարծիքով, մի որ եւ է ժողովրդական
չնորձով հեղինակ հազար անգամ աւելի դա-
տարակիչ չհանաւորութիւն ունի, քան տասը
այդպիսի չոր, ցամաք առական: Ձը պէտք է
մոռանալ և այն, որ հայկական հոգու թույլ
կողմը երեւակայութիւնն ու զգացմունքն են,
իսկ սառը դատողութիւնը շատ շուտով է դար-

գանում մեր մէջ ի վնաս հոգեկան միւս կող-
մերի: Մանկական գրքերը չը պէտք է նպաս-
տեն այդ ցաւալի միակողմանութեան աւելի
ստատկանաւում:

«Առաւել» թարգմանութիւնը շատ էլ ա-
ջող չէ. ոճը զուրկ է համից ու հոտից, տեղ-
տեղ կան և թիֆլիսաբանութիւններ, օրինակ,
«զիտարիւր արկղունն ենք դրել» 8 էր.: Գըլ-
խարկը դնում են արկղը և այնուհետեւ նա
դնում է արկղում:

Տ. Յ.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԹՅՈՒՆ

Յունիսի 25-ին

«Տօղ, կարօր, դամա», այս բացականչու-
թիւնները սովորական են, երբ արտայայտ-
վում են որոշ «որջերում» և գուցէ շատ էլ
հաճելի են լսողներին: Բայց, ընթերցող, կա-
րող էք այդպիսի բացականչութիւնները լսել
առանց խորին զգուսնք զգալու այնպիսի մի
հիմնարկութեան մէջ, որի ճակատին դրոշմված
է «Ընթերցարան» բառը: Եկ տես, որ ամեն
օր, ամենայն կանոնաւորութեամբ և ըստ ե-
րեւոյթի մեծ հաճոյքով լսեցնել են տալիս մեզ
Բագրուի հասարակական ժողովարանի կարգադ-
րիւններ, երբ նստած ենք ընթերցարանում,
որի սենյակից կախված են մեծատառ յայ-
տարարութիւններ ընթերցողների հասցէին՝
բարձր ձայնով չը խօսելու: Իսկ այնտեղ, ըն-
դամներ երկու քայլի վրա, նստած խա-
ղում են կանաչ սեղանի սիրահարները, և
ոչ միայն խօսում են, այլ և աղմկում
մաքող դահլիճը իրանց զգալի բացականչու-
թիւններով՝ «վախտ չըվէ, սուղ բուքեմ»,
և այլն և այլն:

Դժոխային համբերութեամբ, կիսատ պոստ
կարգում էք լրագիրները և զգուսնքով հե-
ռանում այդ աղականված, նկատված միջակայ-
րից: Ընթերցարան և թղթախաղ, այլ խօսե-
րով հիւսիսային և հարաւային բեւեռներ իրար
կողքի դրած, մէկի պահանջած միւսին առելի,
մի տեղ խորին ուշադրութիւն, միւս տեղ
կրքերի անգուսպ լսելու: Կարող էք այդպի-
սի հանգամանքների մէջ հանգիստ առնել, ըն-
թերցող, օրվայ ծանր աշխատութիւններից
յետոյ:

Եւ դուք կարծում էք թէ սա մի շարիք է,
որի առաջն առնել անկարելի է: Բնաւ ոչ, Դա
միայն և միայն տգիտութեան, աւելին կասեմ,
զգուսնքի հասցած անտարբերութեան հե-
տեւանք է մեր հասարակական ժողովարանի
կարգադրիւնների, վարչութեան կողմից: Խօսքս
նրա ամառային ընկալարանում զետեղված ըն-
թերցարանին է վերաբերվում:

Կրկնում ենք, յանցաւոր անտարբերութիւն է

Թիւնից զուրկ էր: Ո՞վ կը համարձակվէր քիւրդ
խաների առաջ գլուխ բարձրացնել: Մէկիք
Սարգիսն էր միայն այդպիսի բացառութիւն
կազմողը: Նրա տոհմային «դէյրաթը» չէր կարող
տանել իրերի այդ դրութիւնը: Անթիւ հայա-
ծանքներից չը վատնուով, վերջապէս զնոց
անձամբ դիմել հանգուցեալ հայաւեր: Նաւոր-
էդդին շահի զմայարութեանը երկու ամբողջ
տարի թէհրանում աշխատելուց յետոյ վերջա-
պէս նրան աղողից Քէյլանի հայերի համար
ինքնավարական իրաւունքներ ձեռք բերել:
Արքայական հրովարտակով Մէկիք-Սարգիսը
նշանակվեց իրեւ կառավարիչ Քէյլանի հայե-
րի վրա: Քիւրդ խաները և նոյն իսկ տեղա-
կան պարսիկ գաւառականները իրաւունք չու-
նէին խառնվելու հայերի հասարակական գոր-
ծերի մէջ: Պարսկաստանի ոչ մի տեղի հայերը
այդպիսի ինքնավարական արտօնութիւններ
չեն վայելում: Քէյլանցիները սկսեցին հան-
գիստ չունչ քայլեր վեց կամ եօթը տարի տե-
ւեյ այդ բաղաւոր դրութիւնը. սակայն, ա-
ւաղ, հայերը երկար չը կարողացան գնահա-
տել այդ բարիքը: Ըստ հաւանող սովորութեան
սկսեցին միմեանց ոտի տակը քանդել: Անմիա-
բանութիւնը և թայֆայական նեղ հայրենիքը
կատարեցին և այստեղ իրանց կորստա-

Типографія Грузинск. Т—ва, Большая-Ванская ул., № 27.